

Poročilo z Akademskega foruma Nove univerze z naslovom »Brez pravice do pritožbe«

Anja Sirk

Na okrogli mizi z naslovom »Brez pravice do pritožbe«, ki je potekala 18. maja 2022, so sodelovali dr. Tamara Griesser Pečar, dr. Matej Avbelj, dr. Jernej Letnar Čerňič ter Alenka Puhar, ki je pogovor povezovala. V luči odmevne sodne odločbe ustavnega sodišča¹ v zadevi kočevski proces so sodelujoči predstavili zgodovinski vidik in namen procesa, razlago ustavnega sodišča ter kritiko na sodno odločbo ustavnega sodišča, tako z vidika prava človekovih pravic kakor tudi mednarodnega kazenskega prava.²

1. Kočevski proces leta 1943

Gre za sojenje 21 posameznikom, ki je potekalo jeseni leta 1943, natančneje od 09. do 12. oktobra v Sokolskem domu (danes Šeškov dom) v Kočevju. Izredno vojaško sodišče, ki je bilo ustanovljeno z Odlokom Glavnega štaba Narodno osvobodilne vojske (NOV) in partizanskih odredov Slovenije (POS) z dne 08. 10. 1943 o ustanovitvi Izrednega vojaškega sodišča,³ je zasedalo izključno le ponoči. Omenjeno sodišče je takrat 16 obtožencev obsodilo na smrt z ustrelitvijo, štiri obtožence pa je obsodilo na prisilno delo. Obsojenci na smrt so vložili prošnje za pomilostitev. Izvršni odbor OF, ki sta ga vodila kot predsednik Josip Vidmar in kot sekretar Boris Kidrič, je odločil, da se nobeni prošnji za pomilostitev ne ugoti.⁴

Viktor Habič je bil med mnogimi ujetniki, ki so jih partizanske enote prijele ter so jim naposled sodile na kočevskem procesu

¹ USRS Sodba Up-629/17-54, 13. 01. 2022.

² Okrogla miza z naslovom BREZ PRAVICE DO PRITOŽBE, Nova univerza, 18. 05. 2022.

³ VSRS Sodba I Ips 44338/2012-48, 24. 03. 2015.

⁴ Koncilija, 2011, e-vir.

oktobra leta 1943. Obtožba se je glasila, da je bil Viktor Habič eno leto oborožen pripadnik belogardistov in pri italijanski blokadi v Bizoviku izdajal pripadnike Osvobodilne fronte, s čimer je povzročil internacijo 20 Bizovičanov ter usmrnitve 4 Bizovičanov in enega Hrušičana. Očitani so mu tudi, da je v belogardistično postojanko odpeljal starše in sestro partizana in jih med bojem postavil na vrata postojanke, tako da sta bila partizanov oče in sestra ustreljena.⁵ Habič je bil obtožen in kasneje tudi obsojen na smrt zaradi istega historičnega dogodka oziroma dejanja izdajalstva kot je bil s sodbo Vojaškega sodišča v Ljubljani dve leti kasneje obsojen nekdo drug. Gre za osebo z istim imenom in priimkom, kot je bila priča zoper Viktorja Habiča na kočevskem procesu, Jakob Mojškrc.⁶

Po vojni so mnogi, predvsem pravniki ter režimski zgodovinarji, poudarjali, kako pomemben je bil kočevski proces za razvoj pravosodja v nastajajoči državi. Navajali so tudi, da je sojenje v kočevskem procesu potekalo po splošno veljavnih načelih procesnega prava.⁷ Komunistična partija je oznanjala, da je kočevski proces bistveno pripomogel k razvoju slovenskega pravnega reda ter da je služil kot vzor najnaprednejšemu sodstvu na svetu.⁸

Zanimiva in omembe vredna je ugotovitev člana izrednega vojaškega sodišča, dr. Teodorja Tominška: »Naslednja zadeva, ki bi znala motiti pravnika je dejstvo, da nobena obtožnica in nobena sodba ne citira niti enega pravnega predpisa, na podlagi katerega je sodišče postopalo in izreklo sodbo. Takrat smo ugotovili, da taka formalno-pravna utemeljitev oziroma obrazložitev ni potrebna in niti ne bi bila koristna. Saj je vendar šlo za tako zavržena in podla dejanja, za katera je samo po sebi jasno, da jih mora nujno obsojati vsak pošten človek, vsako napredno gibanje in je že samo po sebi razumljivo, da zasluži storilec zanje najstrožjo kazen. ... V tem je posebna veličina naše NOB in ljudske revolucije in tako tudi poseben pomen kočevskega procesa. Njegovi rezultati niso pomembni le za naše osvobodilno gibanje, marveč so tudi razumljivi, sprejemljivi in potrebni za vso mednarodno javnost, za vse napredno človeštvo.«⁹

⁵ Lovšin, 2017, e-vir.

⁶ Jaklič, 2022, e-vir.

⁷ Štefanič, 2022, e-vir.

⁸ Koncilija, 2011, e-vir.

⁹ Stanič, 2008, str. 208.

2. Zahteva za varstvo zakonitosti in ustavna pritožba

Vrhovno sodišče RS je 24. marca 2015 zavrnilo zahtevo za varstvo zakonitosti, s katero je Vida Svetek, hči enega izmed obsojenih v kočevskem procesu, uveljavljala razveljavitev sodbe Izrednega vojaškega sodišča. S slednjo je bil njen oče, Viktor Habič poleg številnih drugih med drugim zaradi kaznivega dejanja narodnega izdajalstva po hitrem postopku obsojen na smrtno kazen.¹⁰ S tem je Vrhovno sodišče priznalo legitimnost in zakonitost sodišča, ki je tedaj, torej oktobra leta 1943, zasedalo v kočevskem Sokolskem domu. Trdili so, da je plenum OF imel pravico ustanavljati sodišča, za kar so kot podlago za tako ugotovitev navajali več aktov.¹¹

Gospa Svetek je zoper omenjeno sodbo Vrhovnega sodišča vložila ustavno pritožbo. Ustavno sodišče RS je po skoraj petih letih od vlozene ustavne pritožbe v začetku tega leta odločilo. Odločitev je bila s 5:2 v škodo pritožnice.¹² Ustavno sodišče je torej potrdilo odločitev vrhovnega sodišča, da je izredno vojaško sodišče NOV in POS bilo sodišče po takrat veljavnih standardih, da ni šlo za sojenje, ki je služilo le predstavi za javnost – torej da ni šlo za *show trial*, dalje da so bili akterji oktobra leta 1943 predstavniki tedanje sodne oblasti, da je bilo zadoščeno zahtevam iz načela zakonitosti v kazenskem postopku ter tudi da so bila zagotovljena ustrezna procesna pravna jamstva.¹³

Tako Vrhovno sodišče kot tudi Ustavno sodišče ni sledilo sodni praksi in ta odstop ni pojasnilo. Sam odstop od ustaljene sodne prakse še ni sporen, v kolikor sodišče obrazloži, zakaj je prišlo do odstopa. V tem primeru pa sodišči nista objasnili odstopa, zato je tudi s tega stališča prišlo do kršitve pravice do poštenega sojenja.¹⁴ Omembe vredna je tudi trditev dr. Jakliča, ki pravi, da je ta ena tistih mejnih odločitev Ustavnega sodišča RS, pri kateri bi pritožnica ob le nekoliko drugačni sestavi s svojo zelo pomembno ustavno pritožbo uspela.¹⁵

V članku »Sodna afirmacija kočevskih procesov kot apologija neprava?« sta avtorja dr. Avbelj ter dr. Letnar Černič pripravila

¹⁰ Svetlič, Letnar Černič, 2017, str. 14–16.

¹¹ Puhar, 2022, str. 22–23.

¹² Jaklič, 2022, e-vir.

¹³ Avbelj, Letnar Černič, 2022, str. 6–7.

¹⁴ Svetlič, Letnar Černič, 2017, str. 14–16.

¹⁵ Jaklič, 2022, e-vir.

pravi akademski izziv in bralcem zastavila deset vprašanj v lasten iskren pravni razmislek v zvezi s kočevskim procesom.¹⁶ V nadaljevanju svojega prispevka bom ta izziv sprejela, a zaradi (pre)obsežne tematike za en odzivni esej na vsa vprašanja tokrat ne bom odgovarjala, bom pa podrobneje obravnavala prva tri vprašanja.

1. Ali je vsebina evidenčnega stavka, s katerim ustavno sodišče povzame bistvo zadeve, v skladu z načelom *in dubio pro reo*?

»V delu očitkov v katerem ni bilo z gotovostjo mogoče izluščiti v upoštevnem obdobju priznanega standarda, Ustavno sodišče presoje očitkov pritožnice ni moglo opraviti, saj stališča, ki ga je v zvezi s tem sprejelo Vrhovno sodišče, ni moglo ne ovreči ne potrditi.«

V skladu z načelom *in dubio pro reo* mora sodnik, če utemeljeno dvomi o dokazih, ki dokazujejo krivdo storilca kaznivega dejanja, obtoženega oprostiti. Gre namreč za pravno načelo, ki se uporablja v kazenskem pravu in ki daje prednost domnevnemu storilcu kaznivega dejanja, v kolikor ni dovolj dokazov za njegovo krivdo. Koristnost tega načela se kaže v zagotovitvi pravičnega postopka ter v upoštevanju vseh procesnih jamstev. Tako v primerih, ko dokazi ne zadoščajo, mora biti oseba, ki je osumljena storitve kaznivega dejanja, oproščena.¹⁷

Torej v primeru, ko sodišče presoje očitkov ne more opraviti, ker nekega stališča ne more ne ovreči ne potrditi oziroma z drugimi besedami onkraj razumnega dvoma ne more dokazati krivdo obtoženega v predhodnem postopku, mora to sodišče glede tega odločiti v prid obtoženega oziroma v našem primeru v prid pritožnice. Tako bi sodišče po vseh pravnih pravilih moralo odločiti, kar pa se v dotični zadevi ni zgodilo. Ustavno sodišče je namreč odločilo, da ni moglo ne ovreči ne potrditi presoje Vrhovnega sodišča, čemur z drugimi besedami rečemo tudi *non liquet* – več o tem pa pri naslednjem vprašanju. Iz same Ustave RS izhaja, da, kdor je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno obsodbo – domneva nedolžnosti.¹⁸ Ustavno sodišče je že leta 1994 pojasnilo domnevo nedolžnosti:

¹⁶ Avbelj, Letnar Černej, 2022, str. 6–7.

¹⁷ In dubio pro reo, Economy media, e-vir.

¹⁸ URS, 27. člen.

»Predpostavka nedolžnosti pomeni, da (1) oseba velja za nedolžno, dokler se ji ne dokaže krivda, (2) da mora krivdo dokazovati državni tožilec in ne obdolžena oseba (dokazno breme) in (3), kar je najpomembnejše, da mora sodišče v dvomu, ko krivda ni nesporno dokazana, obdolženo osebo oprostiti.«¹⁹ Kot lahko vidimo, je ustavno sodišče tedaj poudarilo, da je celo najpomembnejše to, da mora sodišče v dvomu obdolženo osebo oprostiti. Ustavno sodišče je z drugimi besedami to ponovno poudarilo leta 1996, ko je reklo, da je v kazenskem postopku »temeljna presumpcija tista o nedolžnosti osumljene, obdolžene, ali obtožene osebe« ter v nadaljevanju pojasnilo pomen domneve nedolžnosti: »Predpostavka nedolžnosti torej velja glede kazenskopravne krivde in pomeni troje. Prvič pomeni, da je dokazno breme (onus probandi) na tožeči stranki (državi) in ne na obdolžencu. Drugič pomeni, da država kot tožeča stranka nosi dokazno tveganje: »Actore non probante reus absolvitur«. In tretjič, kar je povsem isto, velja načelo *in dubio pro reo*, ki pomeni, da mora sodišče v dvomu obtoženca oprostiti.«²⁰

Iz povedanega torej, kot vidimo, izhaja, da domneva nedolžnosti za sam kazenski postopek pomeni predvsem to, da dokazno breme nosi tožilec, nadalje da mora obdolženčevo krivdo dokazati z najvišjim dokaznim standardom – onkraj razumnega dvoma – ter tudi da mora sodišče v primeru, ko tožilec ne zmore takega dokaznega bremena, obdolženca oprostiti. Obdolženec bo po pravilih kazenskega procesnega prava torej oproščen ne le v primeru dvoma (*in dubio pro reo*), temveč tudi v primeru verjetnosti ali utemeljenega suma, da je storil kaznivo dejanje.²¹

Glede na ugotovljeno, čeprav je bilo jasno že na »prvi pogled«, je odgovor na vprašanje nikalen: vsebina evidenčnega stavka, s katerim ustavno sodišče povzame bistvo zadeve **ni** v skladu z načelom *in dubio pro reo*.

2. Ali je tak non liquet ustavnega sodišča združljiv s prvim odstavkom 6. člena EKČP, ki vsakomur zagotavlja pošteno sojenje?

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic v 6. členu določa pravico do poštenega sojenja. Prvi odstavek tega člena določa

¹⁹ USRS Sodba U-I-6/93, 01. 04. 1994.

²⁰ USRS Sodba U-I-18/93, 11. 04. 1996.

²¹ Zobec v: Avbelj et al., 2019, str. 267–268.

pravice v civilnih in kazenskih postopkih, drugi odstavek določa domnevo nedolžnosti iz kazenskega prava, tretji odstavek pa določa minimalne pravice obdolženega kaznivega dejanja.²² Prvi odstavek tega člena namreč določa, da ima vsakdo pravico »da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnikoli kazenski obtožbi zoper njega pravično in javno ter v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče.«²³

Izraz *non liquet* se nanaša na situacijo, v kateri sodišče ne uspe odločiti o utemeljenosti dopustne zadeve iz kakršnega koli razloga.²⁴ V skladu z načeli kazenskega prava pa bi sodišče moralo v *non liquet* situaciji, torej v situaciji, ko ne uspe odločiti glede utemeljenosti neke zadeve, vselej odločiti v prid pritožnika. S tem pa ko je Ustavno sodišče RS v *non liquet* situaciji odločilo v prid državni oblasti, je kršilo domnevo nedolžnosti, saj je dokazno breme, ki bi ga »po pravilih« moral nositi organ državne oblasti, prevrnilo na pritožnico.²⁵

Iz povedanega ponovno sledi nikalni odgovor, saj tak *non liquet* ustavnega sodišča **ni** združljiv s prvim odstavkom 6. člena EKČP.

3. Ali je res mogoče pravno prepričljivo upoštevati dejstva:

- da je bila obtožba obtoženim v t. i. kočevskih procesih vročena le nekaj ur pred sojenjem,**
 - da nanjo niso imeli ugovora,**
 - da je bil zagovornik kar sedmih oseb skupaj, ki si ga niso same izbrale, nekdo, ki je bil prej njihov zasliševalec,**
 - da je v zadevi sodil nekdo, ki je bil prvotno določen za tožilca in je predhodni postopek tudi spremljal kot tožilec,**
 - da pisna sodba sploh ni bila izdelana niti vročena, čeprav bi morala biti, in zoper njo ni bilo pritožbe**
- v prid sklepanju, da je sojenje izpolnjevalo tedanje standarde poštenega sojenja med civiliziranimi narodi?**

Že v času pred drugo svetovno vojno so veljali standardi med civiliziranimi narodi, da ima vsakdo, ki je obtožen na smrtno ka-

²² EKČP, 6. člen.

²³ EKČP, 6. člen, 1. odstavek.

²⁴ Non liquet, Oxford Bibliographies, e-vir.

²⁵ Okrogla miza z naslovom BREZ PRAVICE DO PRITOŽBE, Nova univerza, 18. 05. 2022.

zen, pravico do dovolj časa za pripravo svoje obrambe. Ustavno sodišče je v zadevi št. U-I-67/94 pojasnilo, da je bila pravica do kvalitetne ter neodvisne in strokovne obrambe ena od temeljnih načel, ki so jih priznavali civilizirani narodi. Obtožnica je bila vročena le nekaj ur pred začetkom sojenja in v primerih, ko gre za obtožbo s predlagano smrtno kaznijo, je tako kratek čas za pripravo obrambe že takrat predstavljal očitno kršitev pravice do obrambe.²⁶

Zagovornik Viktorja Habiča je bil dr. Martin Briški, ki je bil predhodno tudi njegov zasliševalec, kar bi po sedanji ureditvi pomenilo absolutno bistveno kršitev določb kazenskega postopka, kakor pojasnjuje tudi Vrhovno sodišče in dodaja, da bi to po sedanji ureditvi terjalo razveljavitev sodbe.²⁷ Po navedbah dr. Jakliča je bila s tem kršena pravica do nepristranske obrambe, ki so jo že tedaj priznavali civilizirani narodi. Poleg tega pa je imelo kar sedem obtoženih enega skupnega zagovornika, kar je pa v neskladju s pravico do dovolj učinkovite obrambe. Tudi slednjo pravico so že tedaj priznavali civilizirani narodi in še toliko bolj je bila ta pravica pomembna v primerih, ko so bili obtoženi na smrtno kazen.²⁸

Obtoženim niso sodili poklicni sodniki, ampak svetovnonazorski nasprotnik, ki so bili na sodišče imenovani. To, da je bil nekdo najprej tožilec in kasneje v procesu sodnik, pa je v popolnem nasprotju z minimalnimi predpostavkami poštenega sojenja, ki so veljale že tedaj in seveda veljajo tudi danes. Sodilo bi namreč lahko le neodvisno in nepristransko sodišče, kar pa v kočevskem procesu ni bilo zagotovljeno v nobeni fazi postopka. Status sodišča lahko dobi organ le tedaj, kadar je mogoče izkazati tako trajno kot tudi učinkovito zmožnost sodne veje oblasti, da omeji neposredno izvrševanje nasilja, hudodelstev zoper človečnost ter kršitev človekovih pravic.²⁹ Nikakor pa ne gre pozabiti niti tega, da tedaj, torej oktobra leta 1943 komunistična vlada še ni obstajala, ampak se je Komunistična partija Slovenije šele borila za oblast. Slednje pomeni, da ni imela niti sodne oblasti, kaj pa šele pravico soditi voditeljem, političnim nasprotnikom.³⁰

Ne samo to, da obdolženi niso imeli pravice do ugovora zoper obtožbo, ampak so bili tudi brez pravice do pritožbe zoper izdano

²⁶ Jaklič, 2022, e-vir.

²⁷ USRS Sodba Up-629/17-54, 13. 01. 2022.

²⁸ Jaklič, 2022, e-vir.

²⁹ Svetlič, Letnar Černič, 2017, str. 14–16.

³⁰ Stanič, 2008, str. 222–223.

obsodilno sodbo. Viktor Habič je bil ustreljen takoj po obsodbi. Jasno je, da je to tako danes kot tudi oktobra leta 1943 v nasprotju s temeljnimi načeli civiliziranih narodov. Še preden je bila sodba na smrt vročena, je bila namreč smrtna kazen že izvršena, kar pa je bilo v nasprotju celo z izrecno določbo iz procesnega predpisa, ki ga je uporabljalo »sodišče«, ki je sodilo v kočevskem procesu, samo.³¹

Iz ugotovljenega sledi odgovor na tretje vprašanje, ki je, tako kot odgovora na prvi dve vprašanji, tudi ta nikalne oblike: naštetá dejstva **ni** mogoče pravno prepričljivo upoštevati v prid sklepanju, da je sojenje izpolnjevalo tedanje standarde poštenega sojenja med civiliziranimi narodi.

3. Zaključek

Strinjam se s tistimi, ki so trdili oziroma še dan danes trdijo, da je kočevski proces pomenil novo poglavje v zgodovini kazenskega prava in pravne države. Da, šlo je za novo poglavje, a nikakor se ne strinjam, da je ta proces bil pomemben za razvoj pravosodja. Kot diplomirana pravnica lahko tudi z gotovostjo trdim, da tak proces, katerega sama sploh ne bi poimenovala kot »sojenje«, saj ni odločalo zakonito in neodvisno sodišče in niso bile zagotovljene osnovne pravice obdolžencem v kazenskem postopku, niti nikakor ne more pripomoči k razvoju slovenskega pravnega reda, še manj pa služiti kot vzor naprednemu sodstvu drugod po svetu. S tem, da proces v Kočevju označim kot novo poglavje v zgodovini kazenskega prava in pravne države, pa imam v mislih to, da tak proces pomeni le novo obliko zločina.

Ustavno sodišče je v tej zadevi legitimiralo revolucionarno partizansko sodstvo, ki je ravno s takimi procesi upravičevalo likvidacije političnih nasprotnikov. Zato se tudi sama v celoti strinjam s trditvijo dr. Jakliča, da bi pritožnica na ustavnem sodišču ob nekoliko drugačni sestavi sodnikov s svojo pomembno ustavno pritožbo uspela. V demokratični državi bi pritožnica namreč morala uspeti, saj so bile Viktorju Habiču v postopku očitno kršene temeljne pravice, med katerimi so zlasti pravica do zakonitega in neodvisnega sodišča, pravica do obrambe pa tudi pravica do pritožbe.

³¹ Jaklič, 2022, e-vir.

Pri odgovarjanju na zastavljena vprašanja je mogoče skleniti, da je ne le kočevsko »sodišče«, ampak tudi Vrhovno sodišče RS ter Ustavno sodišče RS odločalo v neskladju s temeljnimi procesno-pravnimi načeli. Med drugim je prišlo je do kršitve načela *in dubio pro reo* ter do kršitve pravice do poštenega sojenja in česa takega si Vrhovno sodišče, še manj pa Ustavno sodišče nikakor ne bi smelo privoščiti. Pritožnica, ga. Vida Svetek, ki je bila prisotna na srečanju 18. maja 2022, je napovedala pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice in verjamem, da nisem edina, ki me že zelo zanima, kako bo pa to sodišče odločilo.

LITERATURA IN VIRI

Samostojne monografske publikacije

Stanič, Ive A. (2008). Kočevski proces 1943 : največja medvojna drama Slovencev. Kočevska Reka: samozal. I. A. Stanič.

Članki v revijah

Avbelj, M., Letnar Černič, J. (2022). Sodna afirmacija kočevskih procesov kot apologija neprava?. Pravna praksa, št. 10, 2022, str. 6–7.

Puhar, A. (2022). Medvedi med izgradnjo ljudske oblasti. Pravna praksa, št. 11-12, 2022, str. 22–23.

Svetlič, R., Letnar Černič, J. (2017). Sodba v imenu temeljne norme. Pravna praksa, št. 28-29, 2017, str. 14–16.

Prispevki v zbornikih, enciklopedični sestavki in poglavja v knjigah

Zobec, B. v: Avbelj et al. (2019). Komentar Ustave Republike Slovenije. Nova Gorica: Nova univerza, Evropska pravna fakulteta.

Pravni viri

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic (EKČP). Spremenjena s Protokoli št. 11, 14 in 15, dopolnjena s Protokoli št. 1, 4, 6, 7, 12, 13 in 16.

Ustava Republike Slovenije (URS). Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a.

Sodna praksa

VSRS Sodba I Ips 44338/2012-48, Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 24. 03. 2015, ECLI: SI:VSRS:2015:I.IPS.44338.2012.48

USRS Sodba U-I-18/93, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 11. 04. 1996.

USRS Sodba U-I-6/93, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 01. 04. 1994.

USRS Sodba Up-629/17-54, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 13. 01. 2022, ECLI: SI:USRS:2022:Up.629.17.

Spletni viri

In dubio pro reo. Economy Pedia. URL: <https://sl.economy-pedia.com/11036963-in-dubio-pro-reo>, 25. 07. 2022.

- Jaklič, K. Kočevski proces. *Lexpera d. o. o.*, 18. 02. 2022. URL: <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/292768>, 24. 07. 2022.
- Koncilija, F. Kočevski proces. *Časnik*, 10. 10. 2011. URL: <https://www.casnik.si/kocevski-proces/>, 24. 07. 2022.
- Lovšin, P. Vrhovno sodišče potrdilo sodbo belogardistu iz leta 1943, sodnik Šorli je ni hotel podpisati. *Dnevnik*, 02. 06. 2017. URL: <https://www.dnevnik.si/1042773848>, 02. 08. 2022.
- Non liquet. *Oxford Bibliographies*. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0130.xml>, 01. 08. 2022.
- Okrogla miza z naslovom BREZ PRAVICE DO PRITOŽBE, Nova univerza, 18. 05. 2022. Študijski center za narodno spravo. Video SCNR, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pFxb0WM02qc>, 19. 05. 2022.
- Štefanič, B. Legitimirana sodna gledališka predstava. *Družina*, 18. 02. 2022. URL: <https://www.druzina.si/clanek/legitimirana-sodna-gledaliska-predstava>, 24. 07. 2022.